

Z UPRCHLÍKA UMĚLCEM: SERHAD BAPIR

Kristýna Knapková

Řecký malíř a grafik kurdského původu Serhad Bapir se narodil roku 1964 v severokurdském Têtwanu (město Tatvan ve východním Turecku). V době, kdy studoval tamní střední školu, se aktivně účastnil kurdského osvobozenického hnutí a ve svých devatenácti letech byl následně donucen opustit rodnou zemi. Ještě půldruhého roku sice pobýval v Turecku, ovšem při vzpomínce na svůj status „hledaného zločince“ považuje již toto období za počátek svého vyhnanství z vlasti – tedy z doposud oficiálně nikým neuznaného Kurdistanu.

Stejně jako řadě dalších jeho spolužáků mu nebylo umožněno absolvovat základní ani střední školu ve svém mateřském jazyce. Tato skutečnost v něm a v jeho kamarádech pochopitelně prohlubovala uvědomování si vlastní jazykové a etnické odlišnosti. Všichni již dlouho věděli, že existují slabikáře a podobné učební pomůcky v jejich rodné kurdštině, jejich užití ovšem tehdy vládnoucí turecký režim přísně zakazoval. O to víc se jako mladí aktivisté proti nepochopitelným zákonům a zákazům bouřili. Serhad Bapir byl záhy nucen hledat politický azyl v zahraničí. Útočiště našel v Řecku, kam přišel v době, kdy se tamní společnost ještě stále vyrovnávala s následky vlády vojenské junty a neměla na rozdíl od jiných evropských zemí prakticky žádné zkušenosti s politickými uprchlíky. Přesto Serhad Bapir vzpomíná na své začátky v Řecku v dobrém. Zpočátku se domníval, že jeho pobyt bude jen dočasnou záležitostí. Vedle kurdštiny ovládal pouze turečtinu, kterou

vnímal jako jazyk vnucovaný autoritami. Řečtina mu pochopitelně připadala velmi obtížná. Získal ovšem stipendium kurdského institutu v Paříži, které mu umožnilo její studium a otevřelo mu tak další možnosti právě v Řecku. Začal studovat novořečtinu a výtvarné umění na soluňské univerzitě, kde si také našel úzký okruh přátel. Ani toto období ovšem nebylo jednoduché, protože více než šest let byl ubytován v malém pokoji studentských kolejí, odkud byl společně s ostatními kurdskými studenty opakovaně vyháněn. Díky své pili a nejrůznějším brigádám ale neskončil na ulici. Jeli-kož neměl řecké státní občanství, nepředpokládal, že by po ukončení svých studií zůstal v Řecku, třebaže konečně prolomil složitou jazykovou bariéru. Zvažoval naopak život v zemích západní Evropy, kde žili (a dosud žijí) jeho sourozenci. Ani toto rozhodování ovšem nebylo snadné. Byť z jeho jedenácti sourozenců žije pět v Evropě, tři z nich mají ještě

stále status politického uprchlíka, přestože se jedná i o vysokoškolsky vzdělané osoby.

Mezi svými sourozenci není Serhad Bapir jediný, kdo má umělecké sklony. Zajímavý osud potkal kupříkladu jeho sestru Laleş, která vystudovala filologii v Diyarbakiru, načež strávila asi deset let v několika tureckých věznicích (byla odsouzena na doživotí za účast v kurdském odboji). Malba pro ni v té době znamenala způsob vyjádření odporu proti vládnoucímu režimu, jehož cílem byla likvidace právě těchto politických vězňů.

Odhodlání zůstat v Řecku se u Bapira nicméně dostavilo teprve poté, co se zde seznámil se svou budoucí manželkou. Aby uživil sebe i rodinu, kterou mezitím založil, začal si vydělávat jako učitel výtvarné výchovy a u svého umění tedy zůstal. Před šesti lety poprvé po třidvaceti letech navštívil svoji vlast, a to díky oficiálnímu pozvání na festival výtvarného umění v Duhoku v iráckém Kurdistánu, které obdržel společně s dalšími evropskými umělci.

Prvního kontaktu s uměleckým prostředím se dočkal ve svých jedenácti letech, kdy poznal skupinu kurdských aktivistů, kteří se díky svému výtvarnému umění dokázali uživit. I když sám krásně maloval už na základní škole, všichni okolo se neustále velmi divili, jak se může chtít zabývat něčím tak neužitečným. Teprve před několika lety se dozvěděl, že se kromě jeho dvou bratrů a sestry tomuto „řemeslu“ příležitostně věnoval také jeho otec.

Přestože o mnoho let později získal Serhan Bapir kvalitní evropské vzdělání v oblasti výtvarného umění, vždy se přirozeně zajímal o kulturu kurdskou. Propojování těchto dvou odlišných světů se pochopitelně promítlo a neustále promítá v jeho dílech. K pochopení dějin a vývoje kurdského umění je podle něj nutné znát mnohé historické souvislosti. Většina Kurdů byla mezi 7. a 10. stoletím násilně islamizována, a přestože si Kurdové dodnes zachovali celou řadu zvyků a tradic vycházejících především z prastarého zoroastrismu, zákaz zobrazování lidských či božských postav výrazně ovlivnil celou kurdskou společnost. To co bylo zakázáno, bylo také ničeno. Zachovala se alespoň spousta rostlinných či geometrických vzorů na zdech mešit, v medresách či v iluminovaných rukopisech. Ve sbírkách celé řady západoevropských muzeí se dodnes nacházejí miniatury zachycující lovecké výjevy, hrdinské boje i milostné motivy. Od podobných památek pocházejících

z Evropy odlišují tyto miniatury zřetelné východní vlivy sahající až do daleké Indie.

Od 16. století byla známá první jména konkrétních kurdských umělců, autorů těchto poutavých miniatur. Jiné, ještě starší kurdské památky, byly zničeny jako pohanské symboly. Zachovaly se ovšem reliéfy zobrazující válečné scény či náboženské obřady vyznavačů zoroastrismu. Unikátní reliéfy a sochy jsou dochovány dokonce i v nadmořských výškách kolem dvou tisíc metrů jak je tomu v případě vyhaslé sopky Nemrúd v blízkosti jezera Van. Stejně obdivuhodné jsou také mozaiky, které se dochovaly z helenistického a římského období. Do všech těchto uměleckých děl byly dále promítnuty náboženské prvky Arménů, Asyřanů a dalších autochtonních etnik Blízkého východu.

Serhad Bapir vděčí za své vzdělání řeckým školám a institucím. Zdůrazňuje však, že se jeho styl uměleckého vyjádření stále nachází někde uprostřed dlouhodobého procesu hledání vlastní cesty.

Vedle klasické malby se autor věnuje různým grafickým technikám a především uměleckému ryctví, ke kterému se dostal již při studiu na fakultě výtvarných umění v Soluni. Jeho rytiny jsou dokonce vystavovány častěji než jeho obrazy. Široký záběr své práce ovšem sám přísně rozděluje. Rozhodně se nepovažuje za malíře, který příležitostně tvoří rytiny, či za rytec, který občas maluje. „Když umělec maluje obraz, rýsuje se mu jeho finální podoba téměř od počátku práce. Vytváření umělecké rytiny je více vzrušující, protože počáteční idea nelze rydlem zrealizovat tak snadno jako štětcem. Člověk potřebuje více citu v ruce,“ vysvětluje. Mezi jeho další oblíbené grafické techniky patří lept, hlubotisk či dřevořez.

Do svého díla Serhad Bapir vědomě promítá odlišný etnický původ. Třebaže jsou vzpomínky na místa z rodného Kurdistánu patrné spíše v jeho rytinách, z percepce umělcova díla jako celku lze nazřít výjimečnou ukázkou propojení zkušeností politického uprchlíka s ryze řeckými, ale také západoevropskými kulturními vlivy. Bapirova tvorba je namířena k člověku a k přírodě. Prostřednictvím určitého druhu symbolismu se v ní odráží pestrost kurdské kultury. Patrné jsou i motivy z kurdské mytologie, historie a poezie či hudby, které se touto jedinečnou cestou snaží představit evropským obdivovatelům. Autorova díla jsou kromě Řecka k vidění také třeba v Kurdském institutu v Paříži, či ve Švédsku.

Zajetí (řezba na skle, 2005)

